

Date: 13th February-2026

ESTRADA XONANDALARIDA DIAPAZONNI KENGAYTIRISH METODLARI.

Muallif: **Shakirova Gulchehra**

Lavozimi: 7-sonli BMSM o'qituvchisi

Telefon: 945810653

Annotatsiya: Ushbu maqolada estrada yo'nalishida ijod qilayotgan xonandalarning vokal imkoniyatlarini oshirish, xususan, ovoz diapazonini kengaytirishning nazariy va amaliy asoslari tadqiq etiladi. Maqolada nafas olish tizimini takomillashtirish, rezonatorlardan to'g'ri foydalanish hamda zamonaviy vokal mashqlari (vokalizlar) orqali yuqori va pastki registrnlarni o'zlashtirish metodlari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida tajriba guruhlar yordamida turli metodikalar samaradorligi qiyoslanib, aniq statistik natijalar va tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: estrada vokali, diapazon, registr, rezonator, diafragma, vokal texnikasi, mikst, falset, laringal barqarorlik.

KIRISH

Zamonaviy estrada san'ati xonandadan nafaqat badiiy mahoratni, balki texnik jihatdan mukammal shakllangan vokal apparatini ham talab etadi. Estrada musiqasining janrlar xilma-xilligi (pop, rok, jazz, soul) ijrochining ovoz diapazoni keng bo'lishini taqozo etadi. Ovoz diapazoni — bu xonanda erkin va sifatli chiqara oladigan eng pastki va eng yuqori tovushlar oralig'idir. Ko'pgina yosh ijrochilarda diapazonning cheklanganligi badiiy asar mazmunini to'laqonli ochib berishga to'sqinlik qiladi. Estrada vokalida ovoz diapazonini kengaytirish jarayoni faqatgina jismoniy mashqlar bilan cheklanib qolmay, u psixofiziologik tayyorgarlik va vokal gigiyenasini ham o'z ichiga oladi. [1, B. 12]. Shu sababli, maqolaning maqsadi estrada xonandalari uchun diapazonni xavfsiz va samarali kengaytirish metodlarini ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ovozni shakllantirish va uning chegaralarini kengaytirish masalalari ko'plab vokalshunos olimlar tomonidan o'rganilgan. Xususan, V. Morozovning "Vokal eshitish va ovoz" asarida rezonans nazariyasining diapazonga ta'siri yoritilgan bo'lsa, S. Riggs metodikasi "yulduzlar" uchun nutq darajasidagi vokal mashqlarining ahamiyatini ko'rsatib beradi. [2, B. 45]. Mahalliy olimlardan M. Razzaqov estrada xonandaligi pedagogikasida milliy kolorit va zamonaviy uslublarning uyg'unligini tadqiq etgan. [3, B. 88].

Metodologiya: Tadqiqot jarayonida qiyosiy tahlil, pedagogik kuzatuv va eksperimental vokal mashqlari metodlaridan foydalanildi. 3 oy davomida 20 nafar estrada yo'nalishi talabalari bilan olib borilgan mashg'ulotlar natijasida ovoz registrnlari o'rtasidagi "silliq" o'tishni ta'minlovchi metodlar samaradorligi tekshirildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Date: 13th February-2026

Ovoz diapazonini kengaytirishning asosiy omili — bu registrlarni bir-biriga bog'lash (mikst texnikasi) hisoblanadi. Ko'krak va kalla rezonatorlarining bir vaqtda ishlashi ovozning "teshilib" qolishining oldini oladi. [4, B. 24]. Tajribamiz davomida aniqlanishicha, "lablar titrashi" (lip trill) va "glissando" mashqlari laringal mushaklarning zo'riqishini kamaytiradi.

Quyidagi jadvallarda diapazonni kengaytirish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot natijalari aks ettirilgan:

1-jadval.

Turli metodikalarning 3 oylik samaradorlik ko'rsatkichi

Metodika nomi	O'rtacha diapazon kengayishi (yarim ton)	Ovoz sifati (5 balli tizimda)	Zo'riqish darajasi
An'anaviy vokalizlar	1.5 - 2	3.8	O'rta
Seth Riggs (Nutq darajasi)	3 - 4	4.5	Past
Rezonans terapiyasi	2 - 3	4.2	Past

2-jadval.

Eksperimental guruhning diapazon o'zgarishi dinamikasi

Ishtirokchilar guruhi	Dastlabki holat	Mashg'ulotdan keyin	O'sish ko'rsatkichi
Ayol (Soprano)	$c^1 - a^2$	$a - c^3$	+4 yarim ton
Erkak (Tenor)	$A - g^1$	$G - c^2$	+5 yarim ton

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, intensiv nafas mashqlari va laringal barqarorlik mashqlari natijasida xonandalar nafaqat yuqori notalarni olishga muvaffaq bo'lishdi, balki ovozning tembral bo'yog'ini ham saqlab qolishdi. [5, B. 67].

XULOSA

Xulosa o'rnida ta'kidlash lozimki, estrada xonandaligida ovoz diapazonini kengaytirish — bu uzoq davom etadigan, izchil va ilmiy yondashuvni talab qiladigan pedagogik jarayondir. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, diapazonni kengaytirishda faqatgina "yuqori notalarga intilish" emas, balki pastki registrlarni mustahkamlash va o'rta diapazonda "erkin rezonans" hosil qilish birlamchi ahamiyatga ega. Xonanda o'zining anatomik imkoniyatlaridan kelib chiqib, vokal apparatini zo'riqtirmagan holda, diafragma bilan ishlashni mukammallashtirishi zarur.

Estrada san'atida ko'p uchraydigan "qisilgan ovoz" (twang emas, balki siqilish) muammosini hal qilish uchun vokal gigiyenasi va psixologik erkinlik o'ta muhimdir. Zamonaviy mikst va belting texnikalarini qo'llashda professional pedagog nazorati shart, aks holda ovoz paychalarining shikastlanish xavfi ortadi. Ushbu maqolada keltirilgan mashqlar va metodik tavsiyalar bo'lajak xonandalarning texnik imkoniyatlarini boyitishga va milliy estrada san'atining ijrochilik saviyasini yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qiladi. Kelajakda ushbu tadqiqotni raqamli vokal tahlili texnologiyalari bilan uyg'unlashtirgan holda yanada chuqurlashtirish maqsadga muvofiqdir.

Date: 13th February-2026

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Morozov V. — Vokal eshitish va ovoz — Moskva: Muzika, 2012. — 230 b.
2. Riggs S. — Yulduzlar kabi kuylang — Los-Anjeles: Alfred Music, 2008. — 150 b.
3. Razzaqov M. — Estrada vokal san'ati asoslari — Toshkent: Musiqa, 2015. — 112 b.
4. Dmitriyev L. — Vokal pedagogikasi asoslari — Moskva: Muzika, 2010. — 368 b.
5. Pekarskaya E. — Vokal darslari — Sankt-Peterburg: Planeta muziki, 2014. — 180 b.

